

**Naalakkersuisut inuit tarnimikkut nappaatillit amerlanerit aamma ajuutillit
ilinniakkaminnik aallarteriikkaminnik naammassinninnissaannut
suliniuteqarnissaannik peqquneqassasut Inatsisartut aalajangigassaannik siunnersuut.
Tamanna ilaatigut pisinnaavoq inuit peqannginnerusinnaanerit periarfissiissutigalugu
aamma ilinniarnep sivissusua akuereriikkamit sivitsorlugu.**

Inatsisartunut ilaasortaq, Paneeraq Olsen, Naleqqameersup saqqummiussaa

**Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Iisimatusarnermut Ilageeqarnermullu
Ataatsimiititaliap**

siunnersuutip aappassaaneerneqarneranut

ISUMALIUTISSIISUTAA

Ataatsimiititaliap suliarinninnermini ilaasortarai:

Inatsisartunut ilaasortaq Doris J. Jensen, Siumut, siulittaasoq
Inatsisartunut ilaasortaq Nivi Olsen, Demokraatit, siulittaasup tullia
Inatsisartunut ilaasortaq Mala Høy Kúko, Siumut
Inatsisartunut ilaasortaq Mariia Simonsen, Inuit Ataqtigiit
Inatsisartunut ilaasortaq Eqaluk Høegh, Inuit Ataqtigiit

UPA2023-mi ulloq 25. april siullermeerinninnerup kingorna ataatsimiititaliap siunnersuut misissorpaa.

1. Siunnersuutip imarisaa siunertaalu

Siunnersuummi matumani inuit tarnimikkut nappaatillit amerlanerusut ilinniakkamik ingerlataqarlutik peqataasinnaanerat aamma naammassinnissinnaanerit sulissutigineqarnissaannik Naalakkersuisut peqquneqarput. Taamaalilluni inuit tarnimikkut nappaatillit immikkut pisariaqartissinnaasaat pillugit ilinniartitaanermik ingerlatseriaaseq naleqqussaavigineqarnissaannut suliniutinik aallartitsisoqarnissaannik Naalakkersuisut siunnersuummi matumani peqquneqassapput. Tassunga atatillugu akuerisaasumik peqanngiffeqarsinnaanermut aammalu ilinniarnep ingerlanerani piffissaliussatut sinaakkusiussap sivitsorneqarnissaannut akuersinissamut periarfissaqalernissaq siunnersuuteqartup innersuussutigaa.

Inuit tarnimikkut nappaatillit ilinniarneminni immikkut pisariaqartitaannik naleqqussaaviginninnissap qulakkeerneqarnissaa siunnersuummi siunertaavoq. Tunngaviusumik siunertarineqartoq tassaavoq inuit tarnimikkut nappaatillit, ullumikkut

nappaateqarnertik pequtugalugu ilinniakkamik naammassinninnissaminnik
unammillernartunik nalaataqartartut, ilinniakkaminnik naammassinninnissaannut
periarfissinneqarnissaat.

2. Siunnersuutip aningaasatigut kingunerisassai

Inatsisartut suleriaasianni allassimasoq naapertorlugu siunnersuutip
piviusunngortinneqarnissaanut AC-fuldmægtigip ukiunut marlunnut aningaasarsiaanik 1 mio.
kr.-inik naleqassasoq ataatsimiititaliamit maluginiarneqarpoq.

3. Siunnersuutip Inatsisartuni siullermeerneqarnera

Inersuarmit siullermeerinninnermi siunnersuutip pingaaruteqassusaa pillugu
isumaqatigiiffiulluarpoq. Inuit tarnimikkut nappaatillit ilinniagaqarnissaminnut
periarfissaqalernissaat pillugu Inatsisartut qulakkeerineqataanissaat amerlanerussutillit
kissaatigaat. Tassunga atatillugu oqaatigineqarpoq, inunnut tarnimikkut nappaatilinnut kiisalu
ilinniarsimasunut qanigisaasunullu eqqortumik ilitsersuisarnerup qulakkeerineqarnera
aamma unammillernartoqartoq. Tamatuma saniatigut inunnut tarnimikkut nappaatilinnut
ilinniartitaanerup iluani ikiorsiissutaasinnaasut pioreersut pillugit paasissutissat amigartut
eqqaaneqarpoq. Taamatuttaaq inuit ilinniarsimasut piginnaasaannik ineriartortitsineq aammalu
meeqqat atuarfiannit ilinniaqqittarneq pingaarutilittut eqqartorneqarput.

4. Sassartitsinerit

Kattuffinninngaanniit, suliffeqarfinniit peqatigiiffinniillu tulliuuttutigit allaqqasunit
ataatsimiititaliamut sassartitsisoqarnikuuvoq:

- Sugisaq
- Nuna tamakkerlugu peqatigiiffik Autisme - Kalaallit Nunaat
- ADHD Kalaallit Nunaat
- Nuna tamakkerlugu ilitsersuisarfik

Peqatigiiffiit qulaani allassimasut sassartitsinissamut ataatsimiititaliamit
aggersarneqarnikuupput, ilinniakkamik aallartitsinissaq naammassinninnissarlu
eqqarsaatigalugit taakkunani ilaasortat unammillernartut aalajangersimasut misigisarsimasaat
pillugit paasisanik pissarsinissaq siunertaralugu, kiisalu aaqquissutissat sorliit peqatigiiffinnit
tikkuussiffigineqarsinnaanersut.

Ilinniartut tarnimikkut nappaatillit misigisartagaat pillugit ilitsersuisarfimmit
pisariaqartissorineqartut pillugit ilisimasanik pissarsinissaq siunertaralugu Nuna tamakkerlugu
ilitsersuisarfik aggersarneqarpoq, kiisalu ilitsersuisarfimmit taakkununga suut
neqeroorutaasarnersut paasiniarniarlugu.

5. Ataatsimiititaliap siunnersuummik suliarinninnera

5.1 Inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissut

Inuit tarnimikkut nappaatillit Inuit Innarluutillit pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit
isumaqatigiissutaanni pisinnaatitaaffinnut ilaapput. Tamanna isumaqatigiissummi siunertat
pillugit artikelimi naqissuserneqarpoq (artikel 1)

” Inuit ataavartumik timikkut, tarnikkut eqqarsartaatsikkullu aammalu timikkut arlaatigut pisinnaasakinnerulersimasut aporfissat assigiinngitsut suleqatigalugit allat assigalugit inuiaqatigiinni tamakkiisumik sunniuteqartumillu peqataanissaminnut peqataasinnaajunnaartut.”

Isumaqatigiisummi artikeli 24-mi ilinniagaqalernissamut pisinnaatitaaffik pineqarpoq, tassanilu inuit innarluutillit ilinniarfennut ilaatinneqartarnissaannik qulakkeerinninnissamut Kalaallit Nunaat pisussaaffilerneqarluni. Taamaalillutik inuit innarluutillit inuit allat assigalugit ilinniagaqarnissaminnut periarfissaqalissapput. Tamatumunnga ilaatigut ilaavoq ilinniarfik inuit innarluutillit pisariaqartissinnaasaannut naleqqussaasassasoq. Tamatumunngattaq ilaavoq ataasiakkaanut ikiuutissanik qulakkeerinninnissaq.

5.2 Inuit innarluutillit ilinniarfillu pillugit kisitsisit atorlugit nalunaarsuutit

2020-mi Tilioq aamma Ilisimatusarfimmit misissuinerup takutippaa innuttaasut, timimikkut piginnaasakillikuunngitsut, affaasa missai ilinniagaqartartut, taamaallaallu inuit innarluutillit inuit tallimaagaangamik marluk missai kisimik ilinniagaqartartut¹. Misissuinermi inuit innarluutillit eqimattattut ataatsimoortillugit pineqarput. Inuit tarnimikkut innarluutillit imaluunniit tarnikkut nappaatit qanoq ajortiginerat pillugit kisitsisit atorlugit nalunaarsuummik assingusumik peqanngilaq.

5.3 Ilinniartitaaneq pillugu inatsit

Inatsit inunnut tarnimikkut nappaatilinnut immikkut pisariaqartitalinnut ilinniagaqarnermullu tunngassuteqartoq, inuit innarluutillit tapersorsorneqarnissaat pillugu inatsimmut kiisalu ilinniartitaanermut immikkut ittumik inatsisinut nalunaarutinullu tassunga atasunut naleqqussagaavoq.

5.3.1 Inuit innarluutillit tapersorsorneqarnissaat pillugu inatsit

inuit innarluutillit tapersorsorneqarnissaat pillugu inatsit ilaatigut ima siunertaqarpoq, ataasiakkaat ilinniagaqarnissaminnut suliffissaqarnissaminnullu periarfissaannik siuarsaataasussatut. Inuit innarluutillit tapersorsorneqarnissaat pillugu inatsimmi siunertat pillugit paragraffimi ima allassimavoq, inatsimmi siunertarineqartut ilaatigut una ilagigaat: *inuup innarluutillip ineriartorsinnaanissaanik aamma piginnaasai naapertorlugit nammineq periarfissaqarfiinik atorluaasinnaanernik siuarsaaneq, matumani inummut ataasiakkaamut tamanna periarfissaappat, ilinniagaqarnermik periarfissaq ilanngullugu, aammalu ataasiakkaat ilinniarnissaannut sulisinnaanissaannullu periarfissat siuarsarnissaat.*

Inuit innarluutillit tapersorsorneqarnissaat pillugu Namminersorlutik Oqartussat nalunaarutaanni ikiuutissat allattorneqarput. Tassanittaaq inuk innarluutilik ilinniarnissaminut periarfissillugu ikiuutissaq ilaavoq. Tamanna taamaallaat atuutissaq ikiuutissaq inatsimmi allami soorlu assersuutigalugu ilinniagaqarnermut tunngasumi tapersorsorneqarnissamut periarfissatut ilaangippat.

5.3.2 Inuussutissarsiutinermit ilinniagaqarfiit

Inuussutissarsiutinermit ilinniarnernut suliaasaqarfimmi inuussutissarsiutinik ilinniarfinni soraarummeertarnerit pillugit Namminersorlutik Oqartussat nalunaarutaat naapertorlugu

¹ Holdninger til Handicap, Tilioq aamma Ilisimatusarfik, 2020

<https://tilioq.gl/media/chyd2lsh/tilioq-holdninger-til-handicap-nov20-web.pdf>

soraarummeernissamut piumasagaatit aalajangersarneqartut saneqqunneqarsinnaapput, ilaatigut innarluuteqarneq uppersarsarneqartoq tunngavigalugu.

5.3.3 GUX

Ilinniarnertuunngorniarniit iluanni ilinniartut innarluutillit immikkut pisariaqartitaat naapertorlugit misilitsinngitsoortinneqarsinnaapput. Ilinniartuq inuttut innarluutini pequtugalugu ilinniartitsissummi ataatsimi arlalinniluunniit atuartitsinermut peqataasinnaanngikkuni, ilinniartuq atuartitsinerup ilaani peqataanngiffeqarsinnaavoq. Ilinniarnertuunngorniarniit rektorip suliamik sukumiisumik nalilersuereerneratigut peqataanngiffeqartoqarsinnaavoq². Tamatuma saniatigut GUX-imi ilinniartut pisariaqartitsisut perorsaanikkut tapersiissutaasumik immikkut aqqissuussinernik neqeroorfigineqarsinnaapput. Aqqissuussinernit ilinniartumut periarfissiissutigineqassapput, tamanna pillugu immikkut ilisimasallit oqaaseqareernerisa kingorna ilinniartup pisariaqartitaanik, pisariaqartitat pineqartut ikiorsiivigineqarsinnaanerannik periarfissanut sanilliusilluni, rektorip tigussaasumik nalileereerneratigut³.

5.4 Naalakkersuisut nassuiaataat iliuusissatullu pilersaarutaat

Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaata Kalaallit Nunaannit eqquutsinneqarnissaa pillugu nassuiaammik suliaqassasut, kiisalu malitsigisaanik Inuit Innarluutillit pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaata eqquutsinneqarnissaanut qulakkeerinnittussamik iliuusissatut pilersaarummik suliaqassasut 2019-imi upernaakkut ataatsimiinnermi Naalakkersuisut Inatsisartunit peqquneqarput. Nassuiaat taanna 2022-mi saqqummersinneqarpoq. Iliuusissatut pilersaarut suli pisortatigoortumik saqqummiunneqanngilaq. Taamaattorli siunnersuutip matumani pineqartup siullermeerneqarnerani iliuusissatut pilersaarutissaq Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Ilageeqarnermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisumit innersuussutigineqarpoq.

Inuusuttunut ilinniagaqarfinni aammalu inunnut tarnimikkut nappaatilinnut ingerlaqqiffiusumik ilinniagaqarfinni suliniutaasut ajornartorsiutaasullu pillugit nassuiaammi ukua qulaajaavigineqarput:

- Meeqqanut inuusuttunullu meeqqat atuarianni uninnikunut nalinginnaasumillu atugassarititaasut atorlugit inuusuttunut ilinniakkamik naammassinnissinnaanngitsunut neqeroorutit amigaataapput.
- GUX-S aqqissuussaq aqutugalugu immikkut piareersaaffigisamik ilinniarnertuunngorniarnissamut periarfissaq.
- Immikkut immikkoortortaq tarnikkut suliassaqarfiup iluani ilinniarnertuunngorniarnissamut tamanut kiisalu ilinniagaqarfinnut allanut tapersersuisuusarpoq. Immikkut immikkoortortaq ilinniartunut atuartunullu immikkut ittumik pisariaqartitalinnut ikiuinissamik, tapersersuinissamik, aqutissiuinissamik siunnersuinissamillu neqerooruteqartarpoq.

² Ilinniarnertuunngorniarniit ilinniarnermut ileqqorissaarnermullu malittarisassat pillugit Namminersorlutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 10, 23. juli 2012-imeersoq, §6

³ Ilinniarnertuunngorniarniit pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 13, 22. november 2011-meersoq, §43

- Suliffinnik sungiusarfissanik nassaarniarneq ilinniartunut ajornakusoortarpoq. Tamanna inunnut timimikkut tarnikkullu innarluutilinnut unammillernarnerujussuusarpoq.
- Sinerissami periarfissat Nuummut sanilliullugit allaanerusartut angajoqqaat maluginiartarpaat. Sinerissami piffiit ilaanni inuusuttut ilinniaqqinnissaminnut periarfissaqannginnerarlugit ilisimatinneqartarput. Akerlianilli Nuummi inuusuttut innarluutillit ilinniagaqarnissaminnut tapersersorneqartarlutik.
- Kalaallit Nunaanni ilinniagaqarnissamut periarfissat naammanginneri pequtaallutik inuit innarluutillit Danmarkimut ilinniariartortariaqarlutik misigisarput.
- Inunnut innarluutilinnut ilinniagaqarniartunut tapersersuinissamut periarfissat nalinginnaasumik amigaataapput. Soorlu assersuutigalugu tapersersortit aammalu ikiuutissat akuersissutigineqarnissaat tunniunneqarnissaallu inunnit sivisuumik utaqqineqartarput.

Inunnut innarluutilinnut suliassa qarfiup iluani sulisunik ilinniagaqartitsinissamut, ilinniagaqannginnissamut pikkorissaasarnissamullu nuna tamakkerlugu periusissiamik iliuusissatullu pilersaarummik suliagaqqullugit Naalakkersuisut peqquneqassasut 2021-mi ukiaanerani ataatsimiinnermi Inatsisartunit akuersissutigineqarpoq. Susassa qarfiup iluani sulisut akornanni ilisimasat piginnaasallu qaffasinnerulernissaannik iliuusissatut pilersaarut qulakkeerinnittuusaaq. Periusissiatut iliuusissatullu pilersaarut aalajangiiffigisassatut siunnersuut naapertorlugu UKA2022-mi kingusinnerpaamik saqqummiunneqartussaagalarpoq. Tamannali suli pisortatigoortumik saqqummiunneqanngilaq.

6. Ataatsimiititaliap oqaaseqaatai inassuteqaataalu

Inuit tarnikkut nappaatillit ilinniagaqarnissaminnut assigiimmik periarfissaqarnissaat ataatsimiititaliamit pingaartilluinnarpoq. Naak inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissummut ilannguttoqaraluartoq inuit innarluutillit ilinnialernissaat eqqarsaatigalugu suli unammillernartut annertupput. Tamanna imaannaanngitsorujussuuartut ataatsimiititaliamit isigineqarpoq. Taamaattumillu aamma Inuit innarluutillit pillugit isumaqatigiissutip malinneqarnissaa pillugu Iliuusissatut pilersaarutip sularineqarnissaa kinguaattooqqasoq ajuusaarnarpoq. Ukioq manna Ukiaanerani ataatsimiinnermi Inatsisartunut saqqummiunneqarnissaa ataatsimiititaliamit qilanaarpoq.

Inunnut innarluutilinnut suliassa qarfiup iluani sulisunik ilinniagaqartitsinissamut, ilinniagaqannginnissamut pikkorissaasarnissamullu nuna tamakkerlugu periusissiamik iliuusissatullu pilersaarummik Inatsisartunut suli saqqummiussisoqanngitsoq ataatsimiititaliamit uparuarneqarpoq, naak tamanna 2022-mi ukiakkut ataatsimiinnermi saqqummiunneqarsimasussaagalarpoq. Nunatsinni innuttaasut allat assigalugit inuit tarnimikkut nappaatillit ilinniarnissaminnut periarfissinneqassappata, taava sulisut ilinniarsimasut pisariaqartinneqassapput. Ilinniartitsisut immikkut ilisimasallit, isumaginninnermi perorsaasut ilinniarsimasut inunnik ataasiakkaanik tapersersuisinnaasut pisariaqartinneqarput. Inuit innarluutillit ingammik inuit tarnimikkut nappaatillit ilinniartitaanerup iluani paasilluarsinnaaneqanngitsutut misigisarput. Sulisut ilinniarsimasut eqqortumik piginnaaneqarneritigut tamanna qulakkeerinninnissamut ikiuutaassaaq.

Tamanna tunngavigalugu inunnut innarluutilinnut suliaasaqarfiup iluani sulisunik ilinniagaqartitsinissamut, ilinniagaqaqqinnissamut pikkorissaasarnissamullu nuna tamakkerlugu periusissiamik iliussissatullu pilersaarummik Naalakkersuisut suliaqarnerat sumut killinnersoq Naalakkersuisut akissuteqaammi nassuiaateqarfigissagaat ataatsimiititaliamit kaammattuutigineqarpoq. Tullertullu siunnersuutip matuma piviusunngortinneqarnerani siunnersuummi Naalakkersuisunut suliakkiutigineqartutuut sulisunik ilinniarsimasunik paasititsiniaaneq pikkorissaanerlu suliamut ilanngunneqassanersut isumaliutigineqassanersoq ataatsimiititaliamit kaammattuutigineqarpoq.

Sugisaq, Nuna tamakkerlugu Peqatigiiffik Autisme – Kalaallit Nunaat, ADHD Kalaallit Nunaat aamma Nuna Tamakkerlugu Ilitsersuisarfik ilisimasaminnik ataatsimiititaliamut avitseqatiginninnerannut ataatsimiititaliaq qutsaviginnippoq. Saqqummiussinerni ataatsimoorfigineqartoq ilaatigut tassaavoq, tarnikkut nappaateqarnerup ilinniartumut qanoq sunniuteqartarneranik paasissutissiisoqartarnissaa pisariaqartinneqartoq, kiisalu ataasiakkaat immikkut pisariaqartitaannut atuartitsinerup naleqqussarneqartarnissaanut periarfissanik pisariaqartitsisoqartoq. Tassani aamma siunnersuutigineqartoq tassaavoq ilinniartut tarnimikkut nappaatillit piffissat ilaanni inuppasuit akornanniissinnaangitsut, qarasaasiatigut atuartinneqartarnissaannut periarfissiinissaq. Siunnersuutip piviusunngortinnissaanut suleriaqqinnermut peqatigiiffiit kattuffiillu attuumassuteqarsinnaasut ilaatinneqarnissaannik ataatsimiititaliaq Naalakkersuisunut kaammattuuteqarpoq.

Tarnip pissusaanut immikkoortortami sulisussaqaarniarnikkut, sukumiisumik misissuinermi nappaatinillu suussusersiniarnermi unammillernartut nalaattakkat inuit tarnimikkut nappaatillit ilinniagaqarnissamut periarfissaannut pitsaanngitsumik sunniuteqartarput. Siunnersuutip uuma piviusunngortinniarnerni, kiisalu iliussissatut pilersaarutinik siuliani taaneqareersunik suliaqarniarnermi, inuit tarnimikkut nappaatillit eqqortumik tapersersorneqarlutillu ikiorneqarnissaannik, aamma tarnip pissusaanut immikkoortortami, qanoq qulakkeerinnittoqarniarnersoq pillugu ilanngussisoqassasoq ataatsimiititaliamit kaammattuutigineqarpoq. Taamatuttaaq Peqqinnissaqarfimmi (UPA2023/30/78/89) tarnip pissusaanut immikkoortortami ineriartortitsinissamut pilersaarutip suliarineqarneranut atatillugu Naalakkersuisut immikkoortortat akimorlugit, assersuutigalugu tarnip pissusaanut immikkoortortap ilinniartitaanermullu immikkoortortap akornanni, ataqatigiissaarinnermut ukkatarinnissasut kaammattuutigineqarpoq.

Taamatut oqaaseqaateqarluni kaammattuuteqarlunilu siunnersuut ataatsimiititaliap isumaqatigiittup akuerisassanngortippaa.

Taamatut oqaaseqarluni isumaliutissiisummilu allassimasutut paasinnilluni matumuuna siunnersuut ataatsimiititaliap aappassaaniigassanngortippaa.

Doris Jakobsen Jensen
Siulittaasoq

Nivi Olsen
Siulittaasup tullia

Eqaluk Høegh

Mala Høy Kúko

Mariia Simonsen